

GEORGE WASHINGTON MINT RABSZOLGATARTÓ*

George Washington (1732–1799) katona, politikus és rabszolgartartó gazdálkodó volt, aki a rabszolgaságra vonatkozó nézeteit sohasem fogalmazta meg olyan, elméleti igényű írásokban, ahogyan azt más jelentős rabszolgartartó alapító atyák, például Thomas Jefferson (1743–1826) vagy James Madison (1751–1836) tették.¹ Velük ellentétben, akik igazi hivatásukat a politikusi pályán találták meg, Washington közéleti elfoglaltságai idején is szoroson nyomon követte és felügyelte virginiai gazdaságainak a működését. Ez azt jelenti, hogy a függetlenségi háborút követően kialakított önképének alapvető elemévé vált, hogy hatékony gazdálkodóként is betöltse azt az egész nemzet számára példamutató szerepkört, amelyre a háborúban elfoglalt vezető pozíciója predesztinálta, s amelyet elnökké választása csak tovább erősített. Jefferson önképében ugyancsak fontos szerepet játszott, hogy magát is az általa elképzelt erényes köztársaság alapját képező önálló földművelők egyikének tekintette, de a gyakorlati gazdálkodás – erre vonatkozó elméleti érdeklődése ellenére – sohasem izgatta annyira, mint Washington. Ő is törekedett gazdálkodása megújítására, ám ezek a próbálkozások inkább saját vagy olvasott elméletein, mintsem gazdálkodói gyakorlatán alapultak, s pályája folyamán periodikus ingadozással, leginkább akkor jelentkeztek, amikor ideiglenesen visszavonult a politikai élettől. Madisont Jeffersonnál is kevésbé érdekelte a mezőgazdálkodás. 1817-ben ugyan megyéje mezőgazdasági társaságának (Albemarle Agricultural Society) az elnökévé választották, ám ott elmondott egyetlen beszédét a helyi gazdálkodók gyakorlati szempontból értelmezhetetlennek és haszontalannak találták. Az Egyesült Államok első,

* A tanulmány elkészítéséhez szükséges kutatásokat a Fred W. Smith National Library for the Study of George Washington (Mount Vernon, Virginia) egyhónapos kutatói ösztöndíja (2015. szeptember), illetve egy Fulbright kutatói ösztöndíj (University of Virginia, 2018. február–június) tette lehetővé.

¹ Jefferson esetében lásd *Notes on the State of Virginia. Query XIV.* In: *Writings.* Szerk. Merrill D. Peterson. New York 1984. 264–270. Ennek részletei magyarul is olvashatók, lásd *Új rend egy új világban. Dokumentumok az amerikai politikai gondolkodás korai történetéhez.* Szerk. Lévai Csaba. Debrecen 1997. 104–110. Madison vonatkozásában lásd Jonathan Bull and Mary Bull. In: *Writings.* Ed. Jack N. Rakove. New York 1999. 779–786.; *Lévai Csaba:* „Reszketek hazámért, ha arra gondolok, hogy Isten igazságos.” Thomas Jefferson és a rabszolgaság problémája. *Aetas* 1. (2001) 5–26.; *Lévai Csaba:* „Egy olyan fekete felleggként tekintetem a rabszolgaság intézményére, mint amely ötven esztendeje ott lebeg az ország felett”. (George Washington, John Adams és James Madison felfogása a rabszolgaságról.) In: *Költők, kémek, detektívek, piritós és fordítások. Írások Novák György tiszteletére.* Szerk. Vajda Zoltán. Szeged 2012. 171–189.; *Vajda Zoltán: A szeretet köztársasága. A szentimentalizmus hatása az Amerikai Egyesült Államok korai időszakának politikai gondolkodásában.* Debrecen 2017. 120–136.

harmadik és negyedik elnöke abban is eltért egymástól, hogy Washington a végrendeletében mindazon rabszolgáit felszabadította, akikre vonatkozóan ezt a fennálló virginiai törvények lehetővé tették. Jefferson és Madison azonban ezt nem tették meg. Jefferson 1764-ben vált jogi értelemben rabszolgái tulajdonosává, s 1826-ban bekövetkezett haláláig valamivel több mint négyszáz rabszolga fordult meg a tulajdonában. Közülük mindössze nyolcat szabadított fel. James Madisonnak halálakor mintegy száz rabszolgája volt, s közülük egyet sem szabadított fel végrendeletében. George Washington viszont végakarataiban 124 saját tulajdonában lévő rabszolgáját tette szabaddá.²

Tanulmányom célja nem az, hogy a maga teljességében rekonstruáljam a tábornok rabszolgaságra vonatkozó nézeteit. Annak részletes feltárására sem törekedtem, hogy mi jellemezte Washingtont rabszolgatartó gazdálkodóként.³ Írásom célja annak bemutatása, hogy az Egyesült Államok első elnöke hogyan bánt rabszolgáival, és ők hogyan viszonyultak hozzá. Munkámmal tisztelni szeretnék a kilencvenéves Urbán Aladár előtt, akinek egyik fontos érdeklődési köre az Egyesült Államok korai történetének kutatása. Korábban nem volt olyan magyar történész, aki ezt a szakterületet olyan szakszerűséggel és részletességgel művelte volna, mint ő. Tudományos-ismeretterjesztő publikációiban George Washingtonnal és a rabszolgaság kérdésével is foglalkozott, s ez irányú érdeklődését az amerikai forradalom történetéről írott könyvében összegezte, amely a mai napig a legújabb, magyar történész tollából származó összefoglalása a témának.⁴

² Jean B. Lee: Mount Vernon Plantation: A Model for the Republic. In: Slavery at the Home of George Washington. Ed. Philip J. Schwarz. Mount Vernon 2009. 13–45.; Edward G. Engel: First Entrepreneur. How George Washington Built His and the Nation's Prosperity. Philadelphia 2016.; *Lévai Csaba*: Hogyan biztosítható az erényes köztársaság fennmaradása? A klasszikus republikanizmus és a skót felvilágosodás összefonódása Thomas Jefferson politikai gondolkodásában. In: „Politikai filozófiai okoskodás”. Politikai nyelvek és történeti kontextusok a középkortól a 20. századig. Szerk. Fazakas Gergely Tamás – Miru György – Velkey Ferenc. Debrecen 2013. 221–229.; Lucia Stanton: Perfecting Slavery: Rational Plantation Management at Monticello. In: *Uő*: „Those Who labor for my Happiness”. Slavery at Thomas Jefferson's Monticello. Charlottesville–London 2012. 71–89.; Kevin R. C. Gutzman: James Madison and the Maling of America. New York 2013. 335., 398.; *Lévai Cs.*: „Egy olyan fekete fellegetként tekintettem” i. m. 187.; George Washington's Last Will and Testament. The Papers of George Washington (a továbbiakban: PGW). Retirement Series 4, April – December 1799. Ed. Dorothy Twohig. Charlottesville – London, 1999. 480–481.

³ Minderre lásd *Lévai Cs.*: „Egy olyan fekete fellegetként tekintettem” i. m. 173–179.; *Lévai Csaba*: Forradalom – háború – rabszolgaság. Az amerikai forradalom hatása George Washington rabszolgasággal kapcsolatos felfogására. *Actas* 33. (2018) 122–130.; Engel, E. G.: First Entrepreneur i. m.; Lee, J. B.: Mount Vernon Plantation i. m.; Walsh, L. S.: Slavery and Agriculture at Mount Vernon. In: Slavery at the Home of George Washington i. m. 47–77.

⁴ *Urbán Aladár*: George Washington az Egyesült Államok első elnöke. *Élet és Tudomány* 29. (1974) 2360–2361.; *Uő*: A modern rabszolgaság gyökerei. *História* 2. (1980) 16–17.; *Uő*: Észak és Dél: Gazdaság és politika a rabszolgakérdés tükrében. *Rubicon* 5. (1994) 4–8.; *Uő*: Köztársaság az Újvilágban. Az Egyesült Államok születése, 1763–1789. Bp. 1994.; *Két világ* kutatója. Urbán Aladár 80 éves.

Egy rabszolgatartó család

George Washington 1743-ban, tizenegy éves korában lett rabszolgatartó, amikor tíz rabszolgát örökölt elhunyt édesapja, Augustine Washington (1694–1743) után. Amikor pedig apja első házasságából született idősebb féltestvére, Lawrence Washington (1718–1752) is meghalt, George újabb huszonhét rabszolga birtokába jutott. Washington nagyon előnyös házasságot kötött, amikor 1759-ben feleségül vette a gazdag özvegy Martha Dandridge Custist (1731–1802), hiszen ezzel a fennhatósága alá került rabszolgák száma több mint duplájára nőtt. Martha első férje, Daniel Parke Custis (1711–1757) végrendelet nélkül halt meg. A fennálló virginiai jogszabályok értelmében rabszolgái a földbirtokhoz tartoztak, s esetükben 285 főről volt szó. Martha özvegyi része a birtok harmadát jelentette, s ez élethossziglan az ő kezelésébe került, körülbelül 85 rabszolgával egyetemben. A fennmaradó kétharmad részt a Custis árvák eltartása céljából letétbe helyezték. Amikor Martha Dandridge hozzámert George Washingtonhoz, a teljes Custis örökség – a rabszolgákat is beleértve – az utóbbi kezelésébe került, viszont a birtokok hasznából csak azt a jövedelmet vehette ki, amely Martha hozományának egyharmadából származott. Ez azt jelenti, hogy – a korabeli szóhasználatkal élve – a „hozomány rabszolgák” (dower slaves) jogi értelemben véve nem voltak George Washington tulajdonában, de gyakorlatilag ő rendelkezett felettük és használta munkaerejüket.⁵

Elsősorban rabszolgái természetes népességnövekedésének köszönhetően a Washington ellenőrzése alatt lévő rabszolgák száma folyamatosan emelkedett. 1774-ben 135 rabszolga után fizetett adót, s ezek összértéke a 2000 fontot is meghaladta. 1786-ra számuk 213 főre emelkedett, halálának évében pedig 317 fő volt. Ebből 124 volt a Washington saját tulajdonában lévő, 40-et egy szomszédjától bérelt, a fennmaradó 153 pedig a „hozomány rabszolgák” közé tartozott.⁶

A fiatal Washington elsősorban dohánytermesztéssel foglalkozott, ám az egyre kevésbé felelt meg neki. A dohány viszonylag hamar kimerítette ugyanis a termőtalajt, ezért Washington az általa termelt dohány minőségével és eladási árával is elégedetlen volt. Így alternatív tevékenységekkel próbálta megőrizni birtokai

Szerk. Háda Béla et al. Bp. 2009. Urbán Aladár amerikai történelemre vonatkozó munkásságára lásd Egy életpálya vonzásában. Interjú Urbán Aladárral, készítette Pelyach István. Aetas 24. (2009) 175–177.; *Lévai Csaba: Az amerikai forradalom megítélése a Magyarországon megjelent történeti irodalomban a szocialista rendszer időszakában.* In: Acta Universitatis Debreceniensis Series Historica 57. Történeti Tanulmányok 19. Szerk. Velkey Ferenc – Erős Vilmos. Debrecen 2012. 144–147.

⁵ L. Scott Philyaw: Washington and Slavery. In: A Companion to George Washington. Ed. Edward G. Engel. Malden–Oxford 2012. 105–106.

⁶ Uo. 106.; *Francois Furstenberg: In the Name of the Father. Washington's Legacy, Slavery, and the Making of a Nation.* New York 2006. 73.

gazdasága hatékonyságát és jövedelmezőségét.⁷ E törekvéseinek köszönhetően legtöbb virginiai kortársánál korábban, már az 1760-as években részben áttért a gabonatermesztésre. A búzatermesztéshez viszont kevesebb munkaerőre volt szükség, s – a dohánnyal ellentétben – a munkaerő-szükséglet nem egyenletesen oszlott meg a gazdasági év egyes szakaszai között. Mivel Washington nem szívesen adta el rabszolgáit, ez a helyzet a rabszolga népesség természetes növekedésének köszönhetően oda vezetett, hogy az Egyesült Államok első elnökének egyre több „felesleges” rabszolgát kellett eltartania.⁸

Gazda és rabszolgái

Az amerikai forradalom előtti időszakban Washington azért részesítette előnyben a rabszolga munkaerőt, mert azt olcsóbbnak tartotta a bérmunkásoknál. Amint azt Arthur Youngnak (1741–1820), a neves angol mezőgazdasági írónak elmagyarázta: „Nagyon is úgy vélem, hogy azon munka [tudniillik a bérmunka – L. Cs.] ára magasabb ebben az országban, mint Angliában. Az emberek könnyen tudnak földhöz jutni [...]. Ezzel szemben a feketék olcsóbbak.” Washington azonban arra is felhívta anyaországbeli levelezőtársa figyelmét, hogy szerinte a bérmunkásokkal szemben a fekete rabszolgák hanyagabb munkavégzésre hajlamosak: „A feketék sok munkára képesek, de (általában mondva) nincs ambíciójuk arra, hogy *jó* nevet szerezzenek maguknak, s nem törődnek azzal, hogy egy *rosszal* rendelkeznek, s természetesen a gazdának jobban oda kell figyelnie rájuk, mint az előbbiekre [tudniillik a bérmunkásokra – L. Cs.]”⁹

George Washington rabszolgáinak három nagyobb csoportja volt: a mezei munkások, a háziszolgák és a valamilyen szakképzettséggel rendelkező rabszolgák. Az utóbbiak között nagyon sokféle szakma képviselőit találjuk (kőművesek, ácsok, kádárok, szakácsok, kertészek, varrónők, molnárok, fejnők, fonómunkások). A mezei munkások alkották a legnagyobb csoportot, de idénymunkák idején minden rabszolgát a földekre irányítottak. Arról sem szabad elfeledkezni, hogy Washington birtokán a rabszolga munkaerőnek körülbelül a harmadát olyan rabszolgák alkották, akik nem voltak képesek hatékony munkavégzésre.

⁷ Philip D. Morgan: *Slave Counterpoint. Black Culture in the Eighteenth-Century Chesapeake and Lowcountry*. Chapel Hill–London 1998. 164–178.; Lucia Stanton: „Those Who labor for my Happiness” i. m. 71–89.; Edward G. Engel: *First Entrepreneur. How George Washington Built His and the Nation’s Prosperity*. Philadelphia 2016. 143–177.

⁸ Philyaw, L. S.: *Washington and Slavery* i. m. 106.

⁹ George Washington levele Arthur Youngnak, 1792. jún. 18. *The Papers of George Washington. PGW Presidential Series 10. March – August 1792*. Ed. Philander D. Chase. Charlottesville–London 2002. 460–461. Washington és Arthur Young kapcsolatára lásd Engel, E. G.: *First Entrepreneur* i. m. 151–154. (A tanulmányban szereplő idézetek saját fordítások. L. Cs.)

Ebbe a csoportba tartoztak a betegek, a sérültek, a tizenkét év alatti gyerekek és az öregek.¹⁰

Washington nagyon lelkiismeretes, minden apró részletre odafigyelő gazdálkodó volt. Ez az intenzív odafigyelés a rabszolgákra is vonatkozott. Amikor közfeladatai elszólították birtokáról, a forradalmi háború vagy elnöksége legváltáságosabb pillanataiban is részletes instrukciókat küldött haza a gazdálkodás részleteire vagy a rabszolgáknak kiszabandó feladatokra vonatkozóan. Amikor pedig otthon volt, mindent személyesen végzett el. Egyik volt rabszolgája 1838-ban egy újságírónak azt mondta, hogy „a Nap sohasem találta őt az ágyban, s azt is kellettlenül vette tudomásul, ha az emberei [tudniillik a rabszolgái – L. Cs.] közül egyet is még alva talált”.¹¹

Már a kortársak is felhívták rá a figyelmet, hogy Washington birtokigazgatási eljárásai mennyire hasonlítottak arra a módszerre, amellyel a Kontinentális Hadsereget vezényelte. Amint William McLay (1737–1804) pennsylvaniai szenátor 1790-ben tett Mount Vernon-i látogatása után rámutatott, Washington gazdasága „különböző felügyelők ellenőrzése alatt áll, akiket tábornokoknak lehetne nevezni, s akiknek további alárendeltjei vannak a fehérektől a mulattokon, a négereken, a lovakon, a teheneken, a juhokon át a disznókig. [...] A felügyelőknek, vagy nevezzük őket inkább brigádtábornokoknak, minden pénteken jelentést kell tenniük. Nincs olyan munka, amellyel kapcsolatban ne jelentenék, hogy ki, mit és hol tett. [...] Így őrizte meg Washington a hadsereg etikettjét és rendjét a gazdaságában”.¹²

Mindenesetre úgy tűnik, hogy sem a hadseregben, sem pedig a gazdaságban nem lehetett könnyű Washington beosztottjának lenni. Tipikusan az a főnök volt, aki beosztottai állandó ellenőrzésére törekedett, és úgy gondolta, hogy az adott munkát jobban is el lehetne végezni. Sőt, igazán csak ő tudja, hogy hogyan is kellene csinálni, s ezt ráadásul személyesen meg is mutatja. A híres francia portrészobrásznak, Jean Antoine Houdonnak (1741–1828) volt alkalma az aratást megsemmélni Mount Vernonban. Az egyik rabszolga azt jelentette Washingtonnak, hogy nem tud részt venni a munkában, mivel az egyik sérült karja fel van kötve. Houdon leírása szerint a tábornok zsebre dugta az egyik kezét, a másikkal pedig elkezdte összegereblyézni a gabonaszálakat. A rabszolgának pedig azt mondta: „Minthogy az egyik kezed még így is szabad, tudsz bánni a

¹⁰ *Philyaw, L. S.*: Washington and Slavery i. m. 107.

¹¹ A rabszolga visszaemlékezését idézi: *Mary V. Thompson*: „He Was So Exact and So Strict”: George Washington as a Slaveowner. Kiadatlan kézirat a szerző birtokában, Fred W. Smith National Library for the Study of George Washington 2002. 4–5.

¹² *William McLay*: The Diary of William McLay and Other Notes on Senate Debates. Ed. Kenneth R. Bowling – Helen E. Veit. Baltimore–London 1988. 258.

gereblyével. Nézd, én hogyan csinálom: az egyik kezem a zsebemben van, a másikkal pedig dolgozom. Ha a kezedet tudod használni evésre, miért nem tudod arra használni, hogy dolgozz vele.”¹³

Mindezek alapján azt a következtetést is levonhatnánk, hogy Washingtont csak egyetlen dolog érdekelte: rabszolgái munkaerejének minél hatékonyabb kihasználása, s ezzel saját jövedelmének növelése. A kép ennél azért összetettebb volt. Mary V. Thompson a Houdon által leírt esettel kapcsolatban például azt jegyezte meg, hogy az incidens aratás idején történt, s Washington teljes mértékben tudatában volt annak, hogy a termés betakarítása létfontosságú a gazdaság jövő évi túlélése szempontjából. Ebben a helyzetben pedig mindenkitől azt várta el, hogy úgy dolgozzon, ahogyan azt ő tenné. Thompson arra is rámutatott, hogy „Washington láthatóan sohasem fogta fel, hogy a rabszolgái nem voltak érdekeltek az ültetvénye sikerében, s ebből következően, amikor nem érezték jól magukat, nem érezték ugyanazt az ösztönzést, mint ő”.¹⁴

Vagyis Washington pontosságra törekvő szigorúságáért nem mindig rajongtak a rabszolgái, s ez még azokból a visszaemlékezéseikből is világosan kitetszik, amelyeket már akkor mondtak el, amikor tudták, hogy egy olyan „híres fehér emberről” kérdezik őket, akiről illik szépeket mondani. Egy Sambo Anderson nevű ács rabszolga magáról is egyes szám harmadik személyben szólva elmondta, hogy „Egyszer, amikor egy kukorica górért épített Mount Vernonban, már felállította a vázat és az oldallécezést csinálta, de nem pontosan használta a függőőnját. A gazdája arra lovagolt és az épületre pillantva azt mondta: »Sambo, az az oldallécezés nem függőleges. Hagyd abba és használd a függőőnodat, és mindig helyesen végezd a munkádat.«” A riportot készítő újságíró mindehhez azt is hozzátette, hogy „Sambo azt mondta nekem, hogy nem gondolta, hogy a gazdáján kívül van még ember, aki pusztán szemmel meg tudta volna állapítani a hibát. [...] Az ő szeme azonban egy tökéletes függőő volt”. Sambo számára Washington megjelenése és utasítása minden bizonnyal bosszantó volt, mivel előlről kellett kezdenie a munkáját. Története azonban a korabeli fehér olvasóközönség igényeinek is megfelelt, mivel megerősítette azt, hogy az elnök rendkívüli képességekkel rendelkezett.¹⁵

Washington híres volt visszafogott viselkedéséről. Számos kortársa ugyanakkor arról számolt be, hogy a nyugodt felszín alatt mély érzelmek és feszültségek húzódtak, s ezek alkalomadtán ki is törtek. A rendelkezésre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy Washington a rabszolgáival való kommunikáció során többször és határozottabban „ragadtatta el” magát. Ebből a szempontból

¹³ Houdont idézi: *Thompson, M. V.*: „He Was So Exact and So Strict” i. m. 3.

¹⁴ Uo. 3–4.

¹⁵ A rabszolga elbeszélését idézi, lásd uo. 5–6.

különösen érdekes a brit nagykövet feleségének jellemzése, aki hivatalos minőségében elnökként, majd magánemberként is találkozott Washingtonnal. Ő egyértelműen úgy látta, hogy elnökként a tábornok uralta az érzelmeit és a szenvedélyeit, viszont „magánemberként, különösen a szolgálóival szemben néha kitört az erőszakossága”.¹⁶

A rabszolgák büntetése és jutalmazása

George Washington majdnem fél évszázadon keresztül birtokolta a Mount Vernon-i birtokegyüttest, ahol a rabszolgák három generációja nőtt fel a „keze alatt”, sokukkal pedig tartós személyes kapcsolatban volt. Ebből fakadt, hogy rabszolgáihoz való viszonyát is a paternalizmus határozta meg. Ez azt jelenti, hogy a tágabb értelemben vett „családjába” tartozóknak tekintette a rabszolgáit, valamint a bérbe vett feketéket és fehér bérmunkásait. 1795 májusában például az egyik jószágigazgatója arról értesítette az elnököt, hogy két rabszolgája elhalálozott. Washington erre ezt válaszolta: „szomorúan értesültem az utójára küldött jelentéseiből, hogy két haláleset történt a családomban, mióta elhagytam Mount Vernont. Az egyikük egy fiatal fickó volt. Remélem, hogy minden szükséges gondoskodást és figyelmet megkaptak”.¹⁷ Washington is osztotta korának azon felfogását, miszerint a rabszolgák gyermekies lelkülettel rendelkező lények, akiknek a családba tartozó gyerekehez hasonlóan szükségük van a gondoskodásra. A „gyerekeknek” azonban nemcsak jogaik, hanem kötelességeik is vannak a „családjukkal, a szüleikkel” szemben, s mivel önálló értékítéletre képtelenek, meg kell mondani nekik, hogy mit csináljanak. Ha pedig nem azt csinálják, amit kell, akkor különböző büntetésekkel kell erre ösztökélni őket, s Washington alkalomadtán nem habozott alkalmazni ezeket az eszközöket.¹⁸

A legenyhébb büntetési forma az volt, hogy a képzett vagy valamilyen módon „kiváltságosabb” helyzetben lévő rabszolgáit visszahelyezte a mezei munkások közé – vagy ezzel fenyegette meg őket. Amikor elnöksége idején, az ő és felesége távollétében a varrónők teljesítménye visszaesett, Washington arra utasította a jószágigazgatóját, hogy „mondja meg nekik [...] hogy én mondtam, hogy amennyit eddig csináltak, annyit kell a *továbbiakban* is megcsinálni [...] máskülönben

¹⁶ Az angol utazót és a brit nagykövet feleségét idézi: *Thompson, M. V.*: „He Was So Exact and So Strict” i. m. 6–7.

¹⁷ George Washington levele William Pearce-nek, 1795. máj. 10. *The Writings of George Washington* (a továbbiakban: WGW) 34. October 11, 1794 – March 29, 1795. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1940. 193.

¹⁸ *Thompson, M. V.*: „He Was So Exact and So Strict” i. m. 8–10.; *Furstenberg, F.*: „In the Name of the Father” i. m. 92–102.

a különféle ültetvényekre kerülnek, s ott aztán közönséges munkásokként a felügyelők alá tartoznak majd”.¹⁹

Washington birtokán is elfogadott büntetési mód volt a rabszolgák megkorbácsolása. Amikor a száműzött Lajos Fülöp (1773–1850), a későbbi francia király (1830–1848) 1797 tavaszán meglátogatta Washingtont, arról számolt be, hogy a tábornok megtiltotta a rabszolgái megkorbácsolását. Ezt követően valóban nem tudunk ilyen esetekről, ezt megelőzően viszont számos példa volt rá, még az 1790-es évek elején is előfordult. Ekkor Anthony Whiting nevű jószágigazgatója arról értesítette az elnököt, hogy a hikori fa ágából készült lovaglóostorával „alapos verésben részesített” egy Charlotte nevű varrónőt, miután az arcátlanul viselkedett vele. Ez egy szombati napon történt, s miután Charlotte hétfőn sem akart munkába állni, „adtam még neki egy kicsit” – magyarázta Whiting. Erre Charlotte azzal fenyegette meg, hogy „amikor hazajön majd, elmondja Washington aszszonynak, hogy tizennégy éve nem verték meg, de én teljes mértékben úgy gondolom, hogy még azt megelőzően egy kicsivel még többet fog kapni tőlem [...] el vagyok szánya, hogy megtöröm a szellemét vagy megkopasztom a hátsóját”. Washington azt írta vissza az elnöki rezidenciából, hogy a Charlotte-tal való bánásmód „nagyon megfelelő” volt „s amennyiben ő vagy bármelyik másik szolgálja nem fogja a megfelelő módon teljesíteni a kötelességét vagy arcátlan lenne, büntetést kell alkalmazni (minthogy ez az egyetlen alternatíva)”.²⁰

Mindehhez azonban azt is érdemes hozzátenni, hogy ezekben az esetekben nem személyesen Washington szabta ki a megkorbácsoltatás büntetését, hanem ahhoz csak utólagosan adta hozzájárulását. Az ilyen büntetések kiszabásakor vagy elfogadásakor Washingtont „pedagógiai szándékok” vezérelték. Elsődleges célja az volt, hogy a többi rabszolga számára példát statuáljon. Ebben a vonatkozásban is Washington katonai múltjának hatása mutatkozott meg. A korabeli hadseregekben széleskörűen alkalmazták a katonák megvesszőzésének vagy vesszőfutásának büntetését. Az egyik ilyen alkalommal, 1783 márciusában – tehát amikor a függetlenségi háborúnak gyakorlatilag már vége volt – egy katonát száz korbácsütésre ítélték. Azért, hogy minél több társa okulhasson az esetből, Washington azt rendelte el, hogy a száz korbácsütést négy nap alatt négy adagban osszák ki a vétkesnek.²¹

¹⁹ George Washington levele Anthony Whitingnek, 1792. dec. 23. WGW 32. March 10, 1792 – June 30, 1793. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1939. 277.; George Washington levele Anthony Whitingnek, 1793. máj. 19. Uo. 463.

²⁰ Anthony Whitting levele George Washingtonnak, 1793. jan. 16. PGW. Presidential Series 12. January – May 1793. Ed. Christine Sternberg Patrick – John C. Pinheiro. Charlottesville–London 2005. 11–12.; George Washington levele Anthony Whitingnek, 1793. jan. 21. Uo. 34.

²¹ George Washington általános parancsa, 1783. márc. 3. WGW 26. January 1, 1783 – June 10, 1783. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1938. 220–221.

A büntetés végrehajtása előtt Washington igyekezett kivizsgálni a vitás eseteket. Legalábbis titkára, Tobias Lear (1762–1816) 1788-ban arról számolt be, hogy Mount Vernonban „egyetlen megkorbácsolásra sem került sor a panaszok rendszeres meghallgatása nélkül, mielőtt a vétkest valamilyen rossz cselekedet miatt bűnösnek találták volna”. Nem tudjuk, hogy egy ilyen „tárgyalás” hogyan zajlott le, de lehetséges, hogy Washington ezt a gyakorlatot is a katonai tapasztalatai nyomán vette át.²²

A tábornoknak az egyik legnagyobb gondot az jelentette, hogy közfeladatai ellátása miatt gyakran hosszú éveig nem tartózkodott otthon. Ilyenkor kénytelen volt jószágigazgatói vagy felügyelői értékítéletére hagyatkozni. A rabszolgák általában közvetlenül ezekkel a személyekkel konfrontálódtak, s amikor a gazda nem volt otthon, a büntetések kiszabása is rájuk maradt. A jószágigazgatók és a felügyelők pedig nem feltétlenül azzal a míves gonddal és precizitással viszonyultak a birtok üzemeltetéséhez és a rabszolgákhoz, mint Washington. Így a tábornoknak is számos konfliktusa adódott felügyelőivel és jószágigazgatóival. Egy Hyland Crow nevű felügyelőről azt írta 1793-ban, hogy „túl sokat hagyja egyedül az embereit, ami lustaságra vagy rossz munkavégzésre vezet az egyik és megkorbácsolásra a másik oldalon, s ez utóbbi, azon túlmenően, hogy elégedetlenséget teremt, egy-két esetben már súlyosabb következményekkel is járt”. Később azt is hozzátette, hogy a rabszolgák gyakran panaszkodtak Crow-ra a rossz bánásmód miatt.²³

Washington nem szívesen szakította szét a rabszolga családokat, ám ő is élt a végső büntetési eszközzel, hogy a vétkesnek tartott rabszolgát eladja. Még a függetlenségi háború (1775–1783) előtt, 1766-ban történt, hogy egy elfogott szökevényt a nyugat-indiai szigetekre adott el. Hasonló esetekre azonban jóval később, az amerikai forradalom után is sor kerülhetett. A jószágigazgatójának 1793-ban írott levelében ugyanis arra utalt Washington, hogy egy Ben, illetve egy Sambo nevű rabszolgája között valamilyen konfliktus alakult ki, amely a két férfi közötti fizikai összecsapássá fajult. Ennek kialakulásában a jószágigazgató Bent találta vétkesnek, s ezért valamilyen módon megbüntette. Washington azt írta, hogy „amennyiben valóban annyira szörnyű bűncselekményért felel, ami az életét érintené, akkor át kellene őt adni a polgári hatóságoknak, emeljenek vádat. De ha csak olyan vétekről van szó, amelyben az ő színéhez tartozók legtöbbször bűnös, akkor jobb, ha további büntetéseket

²² Tobias Lear idézi: *Mary V. Thompson: Control and Resistance: A Study of George Washington and Slavery*. Kiadatlan kézirat. Fred W. Smith National Library for the Study of George Washington 2000. 5.

²³ George Washington levele William Pearce-nek, 1793. dec. 18. *GW 33*, July 1, 1793 – October 9, 1794. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1940. 193.; George Washington levele William Pearce-nek, 1794. márc. 30. Uo. 309.

alkalmaz, amelyeket megdorgálás és tanácsadás követ. E két utóbbi néha akkor is sikeresnek bizonyul, amikor a korábbiak kudarcot vallanak. Neki, az apjának és az anyjának is [...] világosan meg kell mondani, hogy ha rövid úton nem vet véget ezeknek a gazságoknak és más gonoszságoknak, el fogom küldeni a nyugat-indiai szigetekre (ahogyan azt a fuvaros Jackkel tettem), ahol aztán nem lesz lehetősége arra, hogy folytassa a szokásos csínytevéseit”.²⁴

Ez a részlet kétféle szempontból is nagyon érdekes. Egyrészt mert kitűnik belőle, hogy Washington komoly „pedagógiai” jelentőséget tulajdonított rabszolgái megbüntetésének, de legalább olyan fontosnak tartotta, hogy a büntetéssel együtt annak magyarázatát is megadja. Másrészt kiderül a levélből, hogy a bűnösnek tartott rabszolgák eladásának gyakorlatát még az 1790-es évek elején, a forradalom után is gyakorolta. Bent ezzel fenyegette, de nem tudjuk, hogy valóban elküldte-e a Karibi-szigetek valamelyikére. E fenyegetés nyomatékosabbá tétele érdekében viszont egyértelműen megemlítette, hogy a „fuvaros Jackkel” két évvel korábban ezt már megtette.²⁵

Mint Ben esete is mutatja, a rabszolgák jobb magaviseletre és jobb munkára való ösztönzésében Washington nagyobb jelentőséget tulajdonított a meggyőzésnek és a rábeszélésnek, mint a büntetésnek. Sőt, a büntetés helyett a jutalmazást részesítette előnyben. 1793-ban például Cyrus nevű rabszolgáját „a lovak ellátmányának megrövidítésével”, majd „csalással és részegességgel” vádolta meg. Ugyanakkor úgy látta, hogy „egyébként jól dolgozna, minthogy elég fiatal és okos”. Úgy látszik, hogy Cyrusban az utóbbi tulajdonságok kerekedtek felül, mivel pár hónappal később Washington arról értesült, hogy jól dolgozik, s ezért, ha ezek a jelek „őszintének és tartósnak mutatkoznak, áthelyezem ebbe a minőségbe [tudniillik háziszolgának lépteti elő – L. Cs.], amint visszavonulok a közélettől, ha nem hamarabb. Legyen mértékletes, ragaszkodjon a kötelességéhez, legyen becsületes és tiszta, ezek azok a tulajdonságok, amelyek szükségesek ahhoz, hogy megfelejen a céljaimnak. Amennyiben birtokolja vagy megszerzi ezeket, hasznomra válhat s ezzel egy időben felemelheti magát és jót tehet

²⁴ George Washington levele Joseph Thompsonnak, 1766. júl. 2. PGW. Colonial Series 7. January 1761 – June 1767. Ed. W. W. Abbot – Dorothy Twohig. Charlottesville 1990. 453–454.; George Washington levele Anthony Whittingnek, 1793. febr. 24. PGW. Presidential Series 12. i. m. 213. Sajnos Whittingnek azok a levelei, amelyekben megírta Washingtonnak, hogy mi volt a Ben és Sambo közötti összetűzés alapja, hogy Ben pontosan mit követett el, s hogy miért őt tartotta felelősnek a történetekért, nem maradtak fenn.

²⁵ George Washington levele Anthony Whittingnek, 1793. márc. 3. PGW. Presidential Series 12. i. m. 260. 10. jegyz.; The Diaries of George Washington 4. 1784 – June 1786. Eds. Donald Jackson – Dorothy Twohig. Charlottesville 1978. 278.

magával”. Cyrus esetében Washington taktikája bevált, s a rabszolga valóban a háziszolgák közé került.²⁶

A tábornok a szóbeli ösztönzésen túl jutalomtárgyak ajándékozásával is igyekezett jobb teljesítményre serkenteni rabszolgáit. Leggyakrabban takarókat vagy ruházati tárgyakat adományozott, de arról is tudunk, hogy rabszolgáit pénzjutalomban részesítette. Egyik számlakönyvének valószínűleg 1796 decemberéből származó bejegyzése szerint hat shillinget adott egy Ben nevű rabszolgának azért, mert „jól viselte magát”. Az előző év áprilisában pedig egy Tom Davis nevű rabszolgának adott tizenkét shillinget „különböző időpontokban megerősítés gyanánt”.²⁷

Washington nem nagyon értette, hogy rabszolgái, az általa alkalmazott meggyőzőes módszer és a jutalmazások ellenére, miért nem azonosultak az általa elvárt mértékben az ő céljaival, s miért nem tettek meg minden tőlük telhetőt a birtok hatékonyabb működtetéséért. Pedig a magyarázat egyszerű: a tábornok a saját szempontjait igyekezett rájuk erőltetni, amelyekben nem voltak érdekeltek. Maguk a rabszolgák is kísérleteztek azonban azzal, hogy a maguk szempontjait érvényesítsék gazdájukkal szemben. Ezen „érvényesítés” legfontosabb eszközei azok az ellenállási formák voltak, amelyeket nem csak Washington rabszolgái alkalmaztak az amerikai Délen.

A rabszolgák ellenállásának formái

Az egyik legenyhébb, ám viszonylag hatékony ellenállási forma a betegség színlelése volt, mivel a felügyelők nehezen tudták eldönteni, hogy a rabszolgák mikor szimulálnak és mikor betegek valóban. Washington haza írott levelei tele vannak a beteg rabszolgák állapota iránti tudakozódással, s egyre nagyobb szkepszissel fogadta az azokról kapott visszajelzéseket. 1794 elején például összevetette egymással a jószágigazgatójától kapott heti jelentéseket, s arra a következtetésre jutott, hogy egy Sam nevű rabszolga „egy napot sem dolgozott azóta, hogy elhagyta Mount Vernont”. Ez három hónappal azelőtt történt, ezért Washington arra utasította a jószágigazgatót, hogy nézzen utána a dolognak, de ne hívjon orvost, mivel „Samnél már éppen elég, mindenféle színű és

²⁶ George Washington levele William Pearce-nek, 1793. dec. 22. WGW 33. July 1, 1793 – October 9, 1794. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1940. 199.; George Washington levele William Pearce-nek, 1795. márc. 15. WGW 34. October 11, 1794 – March 29, 1796. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1940. 145., 393–394.; George Washington levele William Pearce-nek, 1796. máj. 1. WGW 35. March 30, 1796 – July 31, 1797. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1940. 34.; *Thompson, M. V.* Control and Resistance i. m. 10.

²⁷ Uo. 10–11.

nemű doktor járt mindenféle hatás nélkül”, s hogy a „lustaság az ő legnagyobb betegsége”.²⁸

Washington egy 1794 májusában, a William Pearce nevű jószágigazgatójához intézett levelében foglalta össze a rabszolgák betegségére vonatkozó nézeteit: „Sohasem kívántam azt az embereimtől, hogy akkor dolgozzanak, amikor tényleg betegek vagy nem alkalmasak munkára. Éppen ellenkezőleg, úgy gondoltam, hogy minden szükséges ápolást meg kell kapniuk, amikor azok. De ha nem vizsgálja ki a panaszait, abban az esetben akkor is felhagynak vele [tudniillik a munkával – L. Cs.], amikor nincs más bajuk, mint azoknak, akik kitartanak a dolguk mellett, és nem panaszkodnak arra a fáradságra és aluszékonyságra, amelyet az éjszakai császkálásaik és más, napi kötelességeikkel össze nem függő cselekedeteik miatt éreznek”. Washington a rabszolgák betegségeivel kapcsolatban is az esetek alapos kivizsgálását tartotta legfontosabbnak, és ennek olyan pedagógiai hatást tulajdonított, mint a büntetéseknél.²⁹

Betegségük „tettetésében” egy lépéssel tovább mentek azok a rabszolgák, akik valamilyen öncsonkítással próbálták kivonni magukat a munka alól. 1778 szeptemberében arról kapott hírt Washington, hogy „a James nevű ács a széles fejú fejszével olyan vágást ejtett a bokáján és a sarkán, hogy feltételezésem szerint jó néhány hónap el fog telni addig, amíg elég jól lesz ahhoz, hogy újból bármit is csináljon”. Úgy tűnik, hogy James évtizedeken keresztül folytatta ezt a gyakorlatot, gondolván, hogy egy vágott seb egy ács esetében elég hitelesnek tűnhet. Washington mindenesetre egy 1796 márciusában írott levelében újból azzal gyanúsította meg az általa „haszontalan fickónak” nevezett Jamest, hogy szándékosan vágta meg magát, hogy ne kelljen a mezőn dolgoznia az aratás idején. James esetéről találóan állapította meg Mary V. Thompson, hogy „milyen hihetetlenül frusztráló lehetett Washingtonnak elképzelni, mennyire elkeseredett és dühös lehetett James, amikor mindezt a haragot maga ellen fordította, és a fejszéjével megvágta a lábát. A 18. században egy csekélyke vágás is tetanuszhoz vagy vérmérgezéshez vezethetett, s ezért nem túlzás azt állítani, hogy az életét kockáztatta”.³⁰

Szintén az enyhébb ellenállási formák közé tartozott a munka lassú vagy hanyag elvégzése. Ezt a Mount Vernon-i rabszolgák gyakran úgy oldották meg,

²⁸ George Washington levele William Pearce-nek, 1794. jan. 12. WGW 33. i. m. 242.

²⁹ George Washington levele William Pearce-nek, 1794. máj. 18. WGW 33. i. m. 369.; George Washington levele William Pearce-nek, 1795. aug. 3. WGW 34. i. m. 135.

³⁰ Lund Washington levele George Washingtonnak, 1778. szept. 2. PGW. Revolutionary War Series 16. Ed. David R. Hoth. Charlottesville–London 2006. 498.; George Washington levele William Pearce-nek, 1796. márc. 20. WGW 34. i. m. 502–503.; *Thompson, M. V.*: Control and Resistance i. m. 15.

hogy „elveszítették” vagy megrongálták a munkavégzéshez szükséges szerszámokat. Ezért Washington 1792-ben arra figyelmeztette Anthony Whitting nevű jószágigazgatóját, hogy „minden szerszámot gyűjtsenek össze, amit szétszórva találunk, s azokat, amelyek nincsenek használatban, tegyék el biztos helyre. A szerszámok elvesztéséből vagy megrongálásából adódó veszteség semminek látszik a felügyelők szemében, amikor újabbakat kérnek, ám súlyos kiadást jelent annak, akinek be kell szereznie azokat”.³¹

A rabszolgák szimuláló, munkalassító és eszközrongáló „taktikája” is hozzájárulhatott annak a korban széleskörűen osztott nézetnek a kialakulásához, hogy az afroamerikaiak lusták és képtelenek komolyabb feladatok elvégzésére vagy bonyolultabb gépek kezelésére. „Ismétlődő tapasztalatai nyomán” Washington is meg volt győződve, hogy „a mezőgazdaságban használt minden összetettebb gépezet teljesen haszontalan lenne a számára, s nem vehetné mindennapi használatba ott, ahol hanyag és ügyetlen kezeknek kellene azokat működtetni, ahogyan ez a helyzet az ország minden olyan részében, ahol a földet négernek művelik”. Mindez segített kialakítani a tábornokban azt a képet, hogy a rabszolgotartó gazdálkodás – különösen az akkori virginia körülmények között – gazdaságtalan.³²

Az afroamerikaiak munkamoráljáról benne kialakult negatív képet erősíthették azok a tapasztalatai is, hogy a rabszolgái rendszeresen elloptak kisebb-nagyobb dolgokat. A rabszolgák vagy azért loptak, hogy az elcsent tárgyakat saját maguk használják, vagy azért, hogy eladják vagy elcseréljék azokat, s így pénzhez, alkoholhoz vagy használati tárgyakhoz jussanak. Washington nagyon sokféle eltűnt dologról feltételezte, hogy a rabszolgái lopták el. A szerszámok eltűnésének hátterében is ezt sejtette, de egyéb, a gazdaságból könnyen elmozdítható tárgynak (például szögeknek) is gyakran „kelt lába”. Mindenféle ital (rum, tej, bor) és élelmiszerféle (vaj, gyümölcsök, hús, kukorica, burgonya) is ott szerepelt a listán, akárcsak a vetőmag. Annak kisebb volt a valószínűsége, hogy a rabszolgák egyedi, az udvarház berendezéséhez tartozó luxuscikket „emljenek el”, mivel ezekhez a tárgyakhoz csak kevés rabszolgának volt hozzáférése, s így a tettes is könnyebben azonosítható volt. Arról nem is beszélve, hogy egy ilyen lebukás szinte biztosan a kedvezőbb beosztás, a háziszolgai státus elvesztéséhez vezetett. A kevésbé fontos gazdasági eszközök esetében viszont egyrészt a lopás nem tűnt fel annyira, másrészt a tettest is nehezebb volt megtalálni. Washington és jószágigazgatói végeláthatatlan szélmalomharcot folytattak a lopás megakadályozására. Mindez

³¹ George Washington levele William Pearce-nek, 1793. okt. 6. WGW 33. i. m. 111–112.; George Washington levele Anthony Whittingnek, 1792. okt. 14. WGW 32. March 10, 1792 – June 30, 1793. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1939. 184–185.

³² George Washington levele Henry Lee-nek, 1793. okt. 16. WGW 33. i. m. 132.

oda vezetett, hogy Washington az adott évi termésből származó bevételbe már bekalkulálta az ebből adódó veszteséget. 1795-ben például a burgonyatermésrel kapcsolatban azt írta jószágigazgatójának, hogy „bizonyosodjon meg róla, eleget tárolt-e el vetés céljából, akkora ráhagyással, hogy a lopásokat, a szemetet és az elrothadást is vegye figyelembe”.³³

A lopást az ellenállás egy formájának is lehet tekinteni, ám a 18. századi rabszolgartató tulajdonos szemszögéből nézve nem ez volt a jelentősége. A korabeli déli gazdaság krónikus készpénzhiánnyal küszködött, az eszközök egy részét pedig csak Nagy-Britanniából lehetett pótolni, s beszerzésük több mint fél évbe is telhetett. Éppen ezért Washington lépéseket tett a lopások megakadályozása érdekében. A tábornok leggyakrabban azt a megoldást alkalmazta, hogy elzáratta a kívánatos dolgokat a rabszolgák elől. Ettől kezdve a problémát az jelentette, hogy megbízható kulcsárt találjon. 1795-ben a lovak abrakjául szolgáló gabona kiosztásáért felelős, „megbízható öreg néger Jack elhagyta e világ megpróbáltatásait, s egy helyett kell találnom [...] s azt kellene gondolnom, hogy Allison jobban megőrizte a kukoricatároló kulcsát, minthogy az egész házban egyetlen fekete személyről sem tudok, akiben meg lehetne bízni”.³⁴

Közvetlen bizonyítékok nem állnak rendelkezésünkre annak igazolására, hogy a Mount Vernon-i rabszolgák olyan radikálisabb ellenállási formákat is választottak volna, mint a szándékos gyújtogatás vagy mérgezés. Ami az elsőt illeti, voltak olyan tüzesetek a birtokon, amelyekkel kapcsolatban felmerülhet a szándékos gyújtogatás gyanúja. 1792-ben leégett az asztalosműhely, amit Washington a műhely vezetője, egy Isaac nevű rabszolga figyelmetlenségének tulajdonított. Az eset azért ébreszthet némi gyanút, mert a tábornok alig egy héttel korábban figyelmeztette molnárját az éjszakai munka melletti tüzek felügyeletének fontosságára.³⁵

A szándékos mérgezés gyanúja Washington végrendeletével kapcsolatban merült föl. A tábornok úgy rendelkezett, hogy saját jogán birtokolt rabszolgái csak felesége halála után váljanak szabaddá. Mivel Martha Washington túlélte férjét, az a sajátos helyzet alakult ki, hogy a rabszolgák felszabadulása Washington özvegyének halálától függött, s felmerülhetett bennük, hogy ezt siettetni lehetne. Erre sincs bizonyíték, de John Adams (1735–1826) felesége, Abigail Adams (1744–1818) – aki nem sokkal a tábornok halála után járt Martha Washingtonnal – elmondása szerint Martha tartott ettől. Gyanúja

³³ George Washington levele William Pearce-nek, 1795. jan. 11. WGW 34. i. m.

³⁴ George Washington levele Anthony Whittingnek, 1793. ápr. 21. WGW 32. i. m. 424–425., 426–427.; George Washington levele William Pearce-nek, 1795. okt. 25. WGW 34. i. m. 343.; George Washington levele Anthony Whittingnek, 1792. dec. 9. WGW 32. i. m. 257.

³⁵ *Thompson, M. V.*: Control and Resistance i. m. 24.

szerepet játszhatott Washington asszony döntésében, hogy még életében felszabadította férje rabszolgáit, így a „mérgezéses” ellenállási mód ebben az esetben sikeresnek bizonyult.³⁶

A legdrasztikusabb ellenállási formát azonban Washington rabszolgái esetében a szökés jelentette. A gazdáikat távoli utazásokra is elkísérő személyi és háziszolgáknak nagyobb „rálátása” volt az ültetvényen túli külvilágra, abban jobban eligazodtak. Ennek és képzettségüknek köszönhetően arra is nagyobb esélyük volt arra, hogy munkát szerezzenek, így el tudják tartani magukat. Igaz, „privilegizáltabb” helyzetük miatt nekik veszíteni valójuk is több volt, ráadásul érzelmileg is jobban kötődhettek gazdáikhoz. Ezért a gazdák „elárultság érzete” „az ilyesféle rabszolgák szökésekor nagyon erős is lehetett”.³⁷ Kitűnő példával szolgál minderre Hercules, Washingtonék szakácsának esete.

Hercules, a szökevény

Hercules 1790-ben került északra, hogy az elnöki háztartásban Philadelphiában dolgozzon. Pennsylvania fővárosában nem csupán az urbánus környezet miatt nyílt nagyobb lehetőség a szökésre, hanem azért is, mert az állam 1780-ban elfogadott törvénye az ott élő rabszolgák fokozatos felszabadításáról erre jogilag is esélyt biztosított. A törvény 10. cikkelye kimondta, hogy a kongresszusi tagok és a külföldi követek rabszolgáit kivéve a más tagállamokból Pennsylvániába utazó rabszolgatartók rabszolgái csak hat hónapig tartózkodhattak Pennsylvániában törvényesen. Ha ennél tovább maradtak, akkor felszabadulhattak.³⁸ Az államban huzamosabban tartózkodó nem pennsylvániai rabszolgatartók úgy igyekeztek kijátszani a „hathónapos szabályt”, hogy rabszolgáikat ki-be utaztatták az államba, mivel az adott rabszolga visszatértekor a hat hónap újraindult. E hiányosságot a pennsylvániai törvényhozók 1788-ban egy törvénymódosítással igyekeztek kiküszöbölni, amely megtiltotta ezt a ki-be utaztatási gyakorlatot.

Az új szövetségi kormány rabszolgatartó tagjai számára az okozta a dilemmát, hogy vajon a „hathónapos szabály” rájuk is vonatkozik-e? 1780-ban, amikor az eredeti pennsylvániai törvényt elfogadták, még nem ratifikálták az 1787-ben kidolgozott szövetségi alkotmányt, vagyis még sem az elnöki hivatal, sem a Legfelsőbb Bíróság, sem pedig az új kétkamarás Kongresszus nem létezett, a kabinetről nem is beszélve. Ezért az 1780-as törvény *expressis verbis* csak az akkor

³⁶ Uo. 25–26.

³⁷ Uo. 27.

³⁸ An Act for the Gradual Abolition of Slavery, 1780 (<https://bit.ly/2U80K7d>, letöltés 2019. febr. 8.)

létező egykamarás Konföderációs Kongresszus tagjait mentesítette a „hathónapos szabály” hatálya alól. George Washingtonban mindez csak akkor tudatosodott, amikor kiderült, hogy főállamügyésze, a szintén virginiai Edmund Randolph (1753–1813) három rabszolgája a szabadságért folyamodott a pennsylvaniai felszabadítási törvény alapján.³⁹

Washington az ügygel kapcsolatban annak a véleményének adott hangot, hogy Randolph és az ő esete különböznek egymástól, mivel a főállamügyész – annak érdekében, hogy Pennsylvániában is folytathassa jogászai tevékenységét – letette az állam állampolgári esküjét, s ezért az 1780-as törvény hatálya alá esik, rabszolgáival egyetemben. Arra kérte titkárát, kérje ki Randolph jogi tanácsát anélkül, hogy annak tudomására hozná, az elnök megbízásából fordul hozzá. Továbbá arra is utasítást adott Tobias Learnek, hogy ha az elnök bármelyik rabszolgája azon gondolkodna, hogy a pennsylvaniai törvény alapján szabadságért folyamodna, „küldje az összeset haza, vagy azokat, akiket Washington asszony nem kíván megtartani”. Washington annak ellenére kérte erre az óvintézkedésre titkárát, hogy úgy gondolta, a „hathónapos szabály” rá és „családjára” nem vonatkozik, mégis úgy vélte, hogy „a szabadság eszméje olyan kísértés lehet, amelynek [a rabszolgák] nem tudnak ellenállni”. Jó stratégaként az elnök azt is pontosan kitervelte, hogy miként lehetne a rabszolgák Virginiába juttatását a legzökkenőmentesebben és feltűnés nélkül lebonyolítani. Úgy vélte, hogy erre kiváló alkalmul szolgálna Martha Washington amúgy is tervezett hazalátogatása, mivel ebben az esetben az érintett rabszolgák számára sem tűnne fel, valójában miről is van szó.⁴⁰

A főállamügyész jogértelmezése azonban nem egyezett a Washingtonéval. Úgy vélte ugyanis, hogy az 1780-as törvény általános érvényességgel bír, vagyis, ha „egy rabszolgát behoznak az államba s hat hónapon át folyamatosan ott tartózkodik, akkor kérvényezheti a szabadságát, tekintet nélkül arra, hogy milyen okból vitték be, s mindez azokra a rabszolgákra is teljes mértékben vonatkozik, akiket az általános kormányzat tisztségviselői vagy a Kongresszus tagjai hoztak ide”.⁴¹

Ez Washingtonra nézve kedvezőtlen válasz volt, mivel azt jelentette, hogy a hat hónap letelte után az ő rabszolgái is ki lesznek téve a „szabadság szelleme kísértésének”, s a törvény az ő oldalukon áll majd. Ezért levelében Lear arra is kitért, mekkora veszélye van annak, hogy ez a lehetőség a pennsylvaniai abolitionisták jóvoltából a rabszolgák tudomására juthat. Az elnök nem nyugodhatott meg, mivel

³⁹ Tobias Lear levele George Washingtonnak, 1791. ápr. 5. PGW. Presidential Series 8. March – September 1791. Ed. Mark A. Mastromarino. Charlottesville–London 1999. 67.

⁴⁰ George Washington levele Tobias Learnek, 1791. ápr. 12. Uo. 85–86.

⁴¹ Tobias Lear levele George Washingtonnak, 1791. ápr. 24. PGW. Presidential Series 8. i. m. 130–131.

titkára tájékoztatása szerint éppen elég „tehetős ember” van Philadelphiában, „akik nemcsak hogy tanácsokat adnak nekik, hanem minden eszközt felhasználnak arra, hogy elcsábítsák őket a gazdáiktól. A főállamügyész rabszolgáival is ez történt, s a hat hónap eltelte után az Ön rabszolgái sem lesznek kedvezőbb helyzetben, mint az övéi”.⁴²

Titkára azonban arra a „kiskapura” is felhívta az elnök figyelmét, amelyet a rabszolgák ki-be utaztatása kínált, s amely gyakorlat az 1788-as törvénymódosítás után sem szűnt meg. Úgy vélte, hogy e trükk alkalmazása Washington rabszolgái esetében „sem ütközne nagy nehézségbe”. Lear ezt követően szép sorban számba vette, hogy mindezt Washington Philadelphiában tartózkodó rabszolgái esetében hogyan lehetne a gyakorlatban megvalósítani. Ami Herculest illeti, neki „azt fogom javasolni, hogy használja ki a korábbi alkalmat és menjen haza júniusban, amikor ön visszatér oda [...], s ha még Ön előtt hazatér, akkor megláthatja a barátait, minden szükséges előkészületet megtehet a konyhájában, s csak Önnel kell majd visszatérnie ide”. Úgy gondolom, hogy ez a részlet rendkívül figyelemre méltó. Lear – Washington beleegyezését kérve – Hercules „átverésére”, tudatos félrevezetésére tett javaslatot annak érdekében, hogy az ne válhasson szabaddá. Ha viszont „Hercules elutasítaná a hazatérésére vonatkozó ajánlatot, az elég erős bizonyítéka lenne annak, hogy szándékában áll a törvény kihasználása a hat hónap leteltével”. Ez azonban ekkor még nem következett be, mivel Hercules valóban elutazott Mount Vernonba. A titkár cselszövése tehát sikerrel járt.⁴³

Hercules csak jóval később szánta rá magát a szökésre. Washington egy 1796. november 14-én kelt levele szerint sejtette, hogy Hercules mire készül. Ekkor ugyanis Hercules fiát, Richmondot lopáson érték, s ezért az elnök azt kérte jószágigazgatójától, hogy tartsa szemmel az apát és fiát. Ezt követően azonban Hercules egyedül szökött meg Mount Vernonból valamikor 1796 novembere és 1797 márciusa között. Washington mindenesetre egy 1797. március 10-én írt levelében kezdte Philadelphiában kerestetni a szökevényt.⁴⁴

A Washington házaspár nem titkolta csalódottságát a „hűséges” rabszolga szökése után. A tábornok azt írta, hogy „a szakácsom szökése a legkellemetlenebb esemény, ami ezzel a családdal történt. S ami még elfogadhatatlanabbá teszi, az, hogy korábban elhatároztam, soha többé nem válok egyetlen rabszolga gazdájává sem *vásárlás* útján, de attól tartok, hogy ezt az elhatározásomat most meg kell törnöm”. Vagyis Hercules szökése nem egyszerűen az *egyik* rabszolgájának eltűnését

⁴² Uo.

⁴³ Uo.

⁴⁴ George Washington levele William Pearce-nek, 1796. nov. 14. WGW 35. i. m. 279.

jelentette a számára, hanem egész rabszolgasággal kapcsolatos felfogásának átgondolására készítette.⁴⁵

Washington annyira ragaszkodott Herculeshez, hogy ahelyett, hogy új szakács után nézett volna, kerestetni kezdte a régit. Még azzal is megbízta korábbi philadelphiai intézőjét, hogy „béreljen fel valakit, aki a leginkább ismerheti a tartózkodási helyét”, de ne kérdezősködjenek utána közvetlenül, mert „Hercules az első célzásra egérutat nyerhet, minden éberség ellenére”. Intézője azt írta vissza, hogy tudomása szerint Hercules Philadelphiában van, de ennél közelebb nem jutott hozzá. Martha Washington még 1801 decemberében, egy évvel férje halála után is azt írta egyik északi ismerősének, hogy köszöni a „kutakodást, amelyett régi szakácsom, Hercules vonatkozásában végzett”. A levélből nem derül ki, hogy az illető megtalálta-e Herculest, az azonban igen, hogy ez a kérdés még ekkor is izgatta Washington özvegyét. Igaz, ekkor ez már nem olyan értelemben érintette Herculest, mint korábban. A szakács ugyanis a tábornok saját jogon bírt rabszolgái közé tartozott, akiket Martha Washington 1801. január 1-i hatállyal felszabadított. Tehát Hercules ekkor már jogilag szabad ember volt. A szakács esetét a kérdés legavatottabb szakértője, Mary V. Thompson azért tartotta nagyon tanulságosnak, mert „kész volt feladni családja és a barátai emocionális támogatását, valamint viszonylag kényelmes életét, hogy elfogása esetén a fizikai büntetést és a lehetséges lefokozást kockáztassa, siker esetén pedig vállalja a jelentős bizonytalanságot annak érdekében, hogy végül ellenőrzést nyerjen a saját élete felett”.⁴⁶

A gabonatermesztésre való áttérés miatt Washingtonnak egyre kevesebb rabszolgára volt szüksége, miközben a számuk folyamatosan nőtt. Pár hónappal halála előtt már arról számolt be egyik ismerősének, hogy „a felesleget nem tudom eladni, mivel elvileg ellenzem az emberekkel történő ilyesfajta kereskedelmet. Kölcsönbérletbe adni őket majdnem ilyen rossz, mivel nem tudom őket családonként előnyösen elhelyezni, a családok szétszakításával szemben pedig ellenérzéseim vannak. Mit tehetek tehát? Valamit tenni kell, különben tönkremegyek, mivel azon *földjeim* [kiemelés az eredetiben – L. Cs.] után kapott összes pénz (hozzászámítva, amit a termés eladásából és bérleti díjakból nyerek),

⁴⁵ George Washington levele George Lewis-nak, 1797. nov. 13. WGW 36. April 4, 1797 – October 28, 1798. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1941. 70.

⁴⁶ George Washington levele Tobias Learnek, 1797. márc. 10. PGW. Retirement Series 1. March – December 1797. Ed. W. W. Abbott. Charlottesville–London 1998. 27.; George Washington levele Frederick Kitnek, 1798. jan. 10. PGW. Retirement Series 2. January – September, 1798. Ed. W. W. Abbot. Charlottesville–London 1998. 16.; *Thompson, M. V.*: Control and Resistance i. m. 32.

amelyeket az utolsó négy évben ötvenezer dollár értékben eladtam, aligha tudnak a felszínen tartani.⁴⁷

Fentebb tárgyalt ellentmondásos tapasztalataiból és a virginiai gazdaság állapotából kiindulva, az 1790-es évek elejére a tábornok arra a meggyőződésre jutott, hogy a rabszolgartartó gazdálkodás nem hatékony, s ez is újabb érveléssel szolgált számára ahhoz, hogy a rendszer felszámolását kívánja. Ezt törvényhozási úton, a fokozatosság elvének betartásával, a rabszolgartartók tulajdonjogainak figyelembe vételével tartotta megvalósíthatónak.⁴⁸ George Washington a „nemzet atyjaként” szinte mitikus magasságokba emelkedett az amerikai kollektív emlékezetben, de Magyarországon is hasonló kultusza bontakozott ki.⁴⁹ Az utóbbi évtizedekben az Egyesült Államokban elterjedt az a történetírói irányzat, amely az amerikai „alapító atyákat” hús-vér emberekként is bemutatja, akik „nagy” történelmi tetteik véghezvitele mellett olyan „hétköznapi” gondokkal (is) küszködtek, mint például szökött rabszolgáik kerestetése. Tanulmányommal ahhoz kívántam hozzájárulni, hogy hazánkban is árnyaltabb kép alakuljon ki erről a kivételes történelmi személyiségről.

GEORGE WASHINGTON AS SLAVEHOLDER

By Csaba Lévai

SUMMARY

George Washington (1732–1799) is known first and foremost as the victorious leader of the American War of Independence and the first President of the United States. Yet the general was also one of the richest slaveholding estate owners in Virginia, and was thus inevitably confronted with “the greatest paradox in American history”; namely, that the American Revolution did not result in the abolition of slaveholding in the United States. Washington was not such a well-read political thinker as Thomas Jefferson (1743–1826) or James Madison (1751–1836), who, Virginia-based slaveholders themselves, were faced

⁴⁷ George Washington levele Robert Lewis-nak 1799. aug. 18. WGW 37. November 1, 1798 – December 13, 1799. Ed. John C. Fitzpatrick. Washington 1940. 338–339.

⁴⁸ Lévai Csaba: Forradalom – háború – rabszolgaság i. m.

⁴⁹ *Furstenberg, F.*: In the Name of the Father i. m. 2006. A magyarországi Washington kultusz kibontakozására lásd *Böloni Farkas Sándor*: Utazás Észak-Amerikában. In: *Uő*: Napnyugati utazás – Napló. Bp. 1984. 504–506.; *Kossuth Lajos*: Emlékezés. In: Rabszolga Washington sírjánál. Kossuth emigránstársainak írásai Amerikáról. Szerk. Lukácsy Sándor. Bp. 1953. 27–31.; *Jared Sparks*: Washington élete. Pest 1845.; *Czuczor Gergely*: Washington élete Jared Sparks után szabadon. Pest 1872.; *Lázár Gyula*: Washington: élet- és jellemrajz Irving, Bancroft és mások nyomán. Pest 1872.; *Joób Lajos*: Washington és Franklin. Két tanulmány. Bp. 1910. 155–337.; *Závodszky Géza*: Az Amerika-motívum és a polgárosodó Magyarország a kezdetektől 1848-ig. Bp. 1992. 101–105.; *Póti János*: Az emlékeztetés helyei. Emlékművek és politika. Bp. 2003. 107., 109.

with this serious dilemma. Consequently, the ideas of the general about slaveholding and the future of this institution in the United States can better be approached through an examination of his practice of slaveholding. As an active farmer, he clearly realised that the traditional tobacco-producing economy had reached a crisis point, and the raising and production of new plants (mainly cereals) did not allow for the effective use of the available slave workforce. Thus, he necessarily had to face the question of what to do with his surplus slaves. Alongside moral issues, it was such practical considerations that eventually played a decisive role in his decision to liberate most of his slaves in his will.